

Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Quarterly Journal, Vol. 25, No. 3, Autumn 2025, 115-145
<https://www.doi.org/10.30465/crtls.2025.50896.2902>

Foreign Policy Costs and the Great Power Shifts

(A Critical Review of Paul Kennedy's Power Cycle Theory)

Abdollah Ghanbarloo*

Abstract

Great powers expect benefits in return for their foreign policy costs. However, the results obtained may differ greatly from initial expectations. The main question of the article is what effect does the increasing trend of foreign policy costs have on the survival of the great power status? The initial answer is that although the dominance of costs over foreign policy benefits facilitates the decline of great powers, the mechanism of the impact of costs on national power is very complex. The research focus of this article is on the power cycle theory of Paul Kennedy in his book, "*The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000.*" While this theory introduces an important analytical framework for the great powers shift, it has its own shortcomings, and so, Kennedy's prediction about the future of American power has been incomplete. Therefore, the main criticisms of Kennedy's theory are pointed out, and an attempt is made to present a more comprehensive analytical framework regarding the rise and fall of state power in the present era.

Keywords: Foreign Policy Analysis, Declineism, Paul Kennedy, Decline of American Power, Foreign Policy Costs, Overcommitment, Power Cycle.

* Associate Professor, Department of International Relations, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS), Tehran, Iran, ghanbarloo@ihcs.ac.ir; ghanbarloo1979@gmail.com

Date received: 06/06/2025, Date of acceptance: 12/10/2025

Extended Abstract

Introduction

This article focuses on the concept of “foreign policy costs” of great powers based on Paul Kennedy’s theory on “the rise and fall of great powers” and examines their impact on the evolution of power in international relations. The foreign policy of great powers is costly, depending on the claims and commitments they have made. They expect benefits in return for their foreign policy costs. The main question of the present article is what effect does increasing foreign policy spending have on the survival of the great power position? The initial answer is that although the increasing trend of foreign policy costs relative to foreign policy benefits facilitates the decline of the great power position and the great powers' shift, the mechanism of the impact of spending on power is much more complex than that proposed in Kennedy’s theory. This article seeks to provide a relatively comprehensive analysis of the theory's strengths and weaknesses.

Materials and Methods

Some of international relations theorists, focusing on the material dimensions of national power in international politics, have spoken of the cyclical shift of great powers. One of the famous researchers in this field is Paul Kennedy. This article considers the important criticisms of Kennedy's theory and then attempts to present, through a qualitative method, a more comprehensive analytical framework regarding the rise and fall of state power in the present era.

Discussion and Results

In a great study, conducted on the interaction of economic capabilities and military strategy of great powers from the sixteenth to the late twentieth century, Kennedy emphasizes the concept of "imperial overstretch" as the driver of the power cycle. In the process of the rise, growth, and decline of great powers, there is a clear connection between "economic rise and fall" and "military rise and fall." Although economic and technological power alone have not determined the course of changes, their role in the rise and fall of countries has been critical. While introducing the United States as a superpower doomed to decline, Kennedy advises its officials to accept current realities and avoid futile conflicts, and to manage affairs in such a way that the relative erosion of the country's position occurs smoothly and slowly.

He adds that one of the current global trends is the development of the Pacific region, which is likely to persist in the future and seems to shift the center of gravity of the world economy towards Asia and the Pacific. Kennedy writes about China that if the current process of China's development continues, its position will change within a few decades. Although the country faces weaknesses such as low technology, there are interesting signs about China's reform and self-improvement. Kennedy's theory has faced various critical reactions. The first point is that the idea of a destiny of decline is along with a kind of determinism in social changes. When decision-makers realize that their decisions will lead to mainly negative and destructive results, they can correct them. Second, Kennedy's view of the process of world economic changes is not comprehensive. Kennedy does not attempt to analyze the driving forces of economic growth and development during the last 500 years of history, and this could seriously damage his main thesis. The third is the lack of attention to the non-economic dimensions of military capability. For example, coalition-building diplomacy has a great impact on military and geopolitical capability. The fourth criticism is the reduction of power to hard economic and military elements. Other factors, including the capability of the political system, the genius of decision-makers, social values, and identity potential, are underestimated. The fifth criticism is the incomplete narrative of historical developments. Kennedy, for example, does not explain why Habsburg Spain lost its powerful position in Europe and the world and withdrew from the scene of great power competition, but France and Britain still remaining as great powers of the world. The final point is that the costs of foreign policy are manageable. It is possible to reduce the costs of foreign policy while strengthening soft power.

Conclusion

The essence of all criticisms is that Kennedy's theory of the power cycle has not seen some important and influential variables influencing power shifts, including soft power components. Despite these points, Kennedy's theory still has a wide influence in academic circles, and its alarming effect on the foreign policy decision-makers seems undeniable. Decision-makers in great powers have more or less come to the realization that, although military and economic strength facilitates the pursuit of national goals and interests in the world, it may not be sufficient to compensate for major costly foreign policy mistakes. Power may even have a misleading effect, inciting states to make decisions whose destructive consequences for national

interests far outweigh the expected benefits. The exorbitant and increasing costs of foreign policy projects can push a great power toward decline and submission to the emergence of an alternative great power. States sometimes realize the costs of their decisions when there is no way back.

Bibliography

- Acemoglu, Daron and James A. Robinson, in Farsi (1994) *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, Translated by Mohsen Mirdamadi and Mohammad Hossein Naimipour, Tehran: Rozena Publications.
- Aceves, William J. (2018) "Cost-Benefit Analysis and Human Rights" *St. John's Law Review*, Vol. 92, No. 3, 431-451.
- Doran, Charles F. (Winter-Spring 2012) "Power Cycle Theory and the Ascendance of China: Peaceful or Stormy?" *SAIS Review*, Vol. 32, No. 1, 73-87.
- Dougherty, James E. and Robert L. Pfaltzgraff, in Farsi (1997) *Conflicting Theories in International Relations*, Vol. 1, Translated by Alireza Tayeb and Vahid Bozorgy, 2nd edition, Tehran: Qomes.
- Giddens, Anthony, Michael Mann, and Immanuel Wallerstein, Review Symposium (June 1989) "Comments on Paul Kennedy's The Rise and Fall of the Great Powers" *The British Journal of Sociology*, Vol. 40, No. 2, 328-340.
- Gilpin, Robert (1981) *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Grieco, Joseph M., in Farsi (2006) "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism" Andrew Linklater, ed., *Critical Concepts in International Relations: Society and Cooperation in International Relations*, Translated by Bahram Mokshemi, Tehran: Ministry of Foreign Affairs Printing and Publishing Office.
- Hausken, Kjell (2016) "Cost Benefit Analysis of War" *International Journal of Conflict Management*, Vol. 27, No. 4, 454-469.
- Hülser, Sarah (August 2013) "Power Cycle Theory Reconsidered: Is China Going to Destabilize the Global Order?" *NFG Working Paper*, No. 6, Retrieved November 7, 2024, from: <https://refubium.fu-berlin.de/handle/fub188/18819?locale-attribute=en>.
- Huntington, Samuel P. (March/April 1999) "The Lonely Superpower" *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, 35-49.
- Huntington, Samuel P. (Winter 1988) "The U.S.: Decline or Renewal?" *Foreign Affairs*, Vol. 67, No. 2, 76-96.
- Jaeger, Markus (April 2022) "The Economics of Great Power Competition: Why Germany Must Step Up on Defense" *DGAP Policy Brief*, No. 13. Retrieved November 22, 2024, from: https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/dgap-policy_brief-2022-13-en.pdf.

119 Abstract

- Kelly, Robert E. (April 07, 2014) "Unintended Consequences of US Alliances in Asia" *The Diplomat*, Retrieved October 2, 2024, from: <https://thediplomat.com/2014/04/unintended-consequences-of-us-alliances-in-asia/>.
- Kennedy, Paul M. (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, New York: Random House.
- Kennedy, Paul, in Farsi (1999) *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Translated by Mohammad Ghaed, Naser Mofaqian, and Akbar Tabrizi, 5th edition, Tehran: Scientific and Cultural Publications.
- Knox, MacGregor (2000) *Hitler's Italian Allies: Royal Armed Forces, Fascist Regime, and the War of 1940-1943*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lahneman, William J. (2003) "Changing Power Cycles and Foreign Policy Role-Power Realignment: Asia, Europe, and North America" *International Political Science Review*, Vol. 24, No. 1, 97-111.
- Layne, Christopher (Spring 1993) "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise" *International Security*, Vol. 17, No. 4, 5-51.
- Miller, Chris, in Farsi (2003) *The Struggle to Save the Soviet Economy: Mikhail Gorbachev and the Collapse of the USSR*, Translated by Zahra Karimi Moghari and Seyyed Meqdad Zia-Tabar, Tehran: Commercial Publishing House.
- National Archives (2022) "Presidential Documents: Executive Order 12866 of September 30, 1993" *The National Archives and Records Administration (NARA)*, Retrieved October 5, 2024, from: www.archives.gov/files/federal-register/executive-orders/pdf/12866.pdf.
- Nau, Henry R. (2001) "Why 'The Rise and Fall of the Great Powers' Was Wrong?" *Review of International Studies*, Vol. 27, No. 4, 579-592.
- Porter, Patrick (June 17, 2015) "Was Paul Kennedy Right? American Decline 30 Years On" *War on the Rocks*, Retrieved April 2, 2024, from: <https://warontherocks.com/2015/06/was-paul-kennedy-right-american-decline-30-years-on/>.
- Richardson, James L. (1991) "Paul Kennedy and International Relations Theory: A Comparison with Robert Gilpin," *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 45, No. 1, 70-77.
- Trump, Donald J., speech (February 28, 2017) "First Speech to a Joint Session of Congress" *American Rhetoric*, Retrieved December 14, 2024, from: www.americanrhetoric.com/speeches/stateoftheunion2017.htm.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ (بررسی انتقادی تئوری چرخه قدرت پل کندی)

عبداله قنبرلو*

چکیده

قدرت‌های بزرگ در ازای هزینه‌های سیاست خارجی خویش انتظار فواید یا دستاوردهایی دارند. اما نتایج حاصله ممکن است تفاوت بسیاری با انتظارات اولیه داشته باشد. سؤال اصلی مقاله این است که سیر فزاینده هزینه‌های سیاست خارجی چه تأثیری بر بقای جایگاه قدرت بزرگ می‌گذارد. پاسخ اولیه این است که اگرچه غلبه هزینه‌ها بر منافع سیاست خارجی موجب تسهیل افول جایگاه و جابجایی قدرت‌های بزرگ می‌شود، اما سازوکار تأثیر هزینه‌ها بر قدرت ملی بسیار پیچیده است. تمرکز پژوهشی این مقاله بر تئوری چرخه قدرت پل کندی در کتاب *ظهور و سقوط قدرت‌های بزرگ* است. این تئوری ضمن اینکه چارچوب تحلیلی مهمی برای موضوع جابجایی قدرت‌های بزرگ معرفی کرده، کاستی‌ها خاصی خصوصاً از حیث نادیده گرفتن عناصر قدرت نرم دارد و به همین دلیل، پیش‌بینی کندی درباره آینده قدرت آمریکا ناقص بوده است. مقاله ضمن اشاره نقدهای اساسی بر تئوری کندی، می‌کوشد با چارچوب تحلیلی جامع‌تری به موضوع فراز و فرود قدرت‌های بزرگ در عصر حاضر بپردازد.

کلیدواژه‌ها: تحلیل سیاست خارجی، افول‌گرایی، پل کندی، افول قدرت آمریکا، هزینه‌های سیاست خارجی، بیش‌تعهدی، چرخه قدرت.

۱. مقدمه

عوامل، منطق، و سازوکار جابه‌جایی یا چرخه قدرت از موضوعات اساسی قابل مطالعه و پژوهش در روابط بین‌الملل به شمار می‌آیند. در روابط بین‌الملل مدرن طی چند سده اخیر بارها جابجایی قدرت میان دولت‌ها تجربه شده است. بعضی قدرت‌ها - در سطوح مختلف اعم از جهانی و منطقه‌ای - افول کرده و جای خود را به دولت‌های دیگر داده‌اند. اگرچه آگاهی از واقعیت‌های جابجایی قدرت در تاریخ روابط بین‌الملل آسان است، اما دستیابی به منطق مشترک حاکم بر جابجایی‌ها بسیار دشوار بوده است. در این راستا، جمعی از محققان کوشیده‌اند جابجایی قدرت در روابط بین‌الملل را با تأکید بر متغیر «هزینه-فایده» در سیاست و رفتار دولت‌ها تبیین کنند. بر اساس این رویکرد، کلید اصلی فهم تحولات قدرت در روابط بین‌الملل، استراتژی‌ها و سیاست‌های هزینه-فایده دولت‌هاست. اگر دستاوردهای حاصل شده بر هزینه‌ها غالب شوند، یک استراتژی قدرت‌ساز اتخاذ شده و امکان بهبود موقعیت قدرت فراهم شده است. اما ممکن است وزن هزینه‌ها در برابر فواید به قدری افزایش یابند که اثر منفی قابل توجهی در قدرت ملی کشور ایجاد کنند.

این مقاله بر مفهوم «هزینه‌های سیاست خارجی» قدرت‌های بزرگ بر اساس تئوری پل کندی در کتاب *ظهور و سقوط قدرت‌های بزرگ* (۱۹۸۷) تمرکز کرده و تأثیر آنها را بر تحول قدرت در روابط بین‌الملل مورد بررسی قرار می‌دهد. سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ بسته به ادعاها و تعهداتی که تعریف کرده‌اند، هزینه‌بر است. آنها در ازای هزینه‌های فراسرزمینی سیاست خارجی خویش انتظار فواید یا دستاوردهایی دارند که نتیجه نهایی آن ممکن است موفق یا ناموفق باشد. سؤال اصلی مقاله حاضر این است که افزایش هزینه‌های سیاست خارجی چه تأثیری بر بقای جایگاه قدرت بزرگ می‌گذارد. پاسخ اولیه این است که اگرچه سیر افزایشی هزینه‌ها نسبت به منافع سیاست خارجی، افول جایگاه قدرت بزرگ و جابجایی قدرت‌های بزرگ را تسهیل می‌کند، اما شرایط و سازوکار تأثیرگذاری هزینه‌ها بر قدرت بسیار پیچیده‌تر از آن است که در تئوری کندی طرح شده است. تئوری کندی به برخی متغیرهای مهم خصوصاً عناصر قدرت نرم کم‌توجهی کرده است.

مقاله حاضر برای ارائه پاسخی عمیق به سؤال فوق‌الذکر، به بررسی انتقادی تئوری چرخه قدرت پل کندی از چند زاویه مهم می‌پردازد. بااینکه نزدیک به پنج دهه از زمان انتشار کتاب کندی می‌گذرد، اما همچنان مورد توجه و علاقه محققان مختلف روابط بین‌الملل قرار دارد. تئوری وی بااینکه چارچوب تحلیلی مهمی برای جابجایی قدرت‌های

بزرگ معرفی کرده، اما به دلیل کاستی‌هایش نتوانسته پیش‌بینی جامعی درباره تحولات پس از جنگ سرد ارائه دهد. در این راستا، ضمن اشاره به به نقدهای مهم وارد شده، تلاش می‌شود چارچوب تحلیلی جامع‌تری در خصوص فراز و فرود قدرت دولت‌ها خصوصاً قدرتهای بزرگ در عصر حاضر ارائه شود. به لحاظ روشی، این پژوهش به دلیل تلاش برای فهم عمیق و نقد تئوری پل‌کندی یعنی «بیش‌تعهدی و چرخه قدرت در روابط بین‌الملل» با استفاده از شواهد تاریخی و نقدها و تئوری‌های دیگر، به روش پژوهش کیفی میل دارد، اگرچه به دلیل بهره‌گیری از منابع و اسناد مکتوب، نوعی پژوهش اسنادی نیز قلمداد می‌شود. مقاله ضمن بررسی متن کتاب و همچنین انواع نکات انتقادی مرتبط، در پی ارائه توضیحی بدیل و نسبتاً جامع‌الاطراف درباره نقاط ضعف و قوت آن است.

۲. چیستی و اهمیت هزینه‌های فراسرزمینی

مفهوم «منافع ملی» در ادبیات نظری سیاست خارجی و روابط بین‌الملل جایگاه کلیدی دارد. در عصری که دولت-ملت‌ها کنشگران اصلی روابط بین‌الملل محسوب می‌شوند، در تعاملات با همدیگر معمولاً تابع منافع ملی خود هستند. سیاست خارجی عقلانی سیاستی است که قادر به تأمین ترکیب بهینه‌ای از منافع ملی باشد. نکته مهمی که در ادبیات سیاست خارجی و روابط بین‌الملل کمتر مورد توجه قرار گرفته، هزینه‌های سیاست خارجی و به عبارت دیگر هزینه‌های تأمین منافع ملی است. رفتار دولت‌ها در عرصه سیاست خارجی مشابه رفتار کنشگران اقتصادی است که در ازای رسیدن به بعضی فواید، ناچار از پرداخت هزینه‌های آن هستند. انتخاب عقلانی انتخابی است که فواید یا منافع ناشی از آن بر هزینه‌هایش بچربد. هزینه‌های پیگیری منافع ملی بسیار فراتر از هزینه‌های دستگاه دیپلماسی هستند. آنها عمدتاً از ترکیب انتخاب‌های دولت در خارج نشأت گرفته و به اشکالی نظیر حمایت از دوستان یا اعمال فشار بر رقبا و دشمنان پرداخت می‌شوند.

توجه به عقلانیت هزینه-فایده‌ای تصمیمات سیاست خارجی ریشه عمیقی در ماهیت دولت مدرن دارد. در چنین دولتی، از تصمیم‌گیران انتظار می‌رود ابتدا به تحلیل هزینه-فایده پیرامون تصمیمات خود پرداخته و سپس اقدام کنند. این اصل به انحاء مختلف در اسناد سیاستی دولت‌ها منعکس شده است. برای نمونه، طبق فرمان اجرایی ۱۲۸۶۶ آمریکا که در سال ۱۹۹۳ توسط کلینتون صادر شد، آژانس‌های فدرال ملزم شدند برای مقرراتی جدیدی که از نظر اقتصادی اهمیت دارند کلیه هزینه‌ها و منافع احتمالی را با مقیاس‌های کمی و

کیفی ارزیابی کنند. البته این فرمان در بعضی موارد از جمله مقررات مرتبط با تکالیف نظامی و امور خارجی دولت استثنائاتی قائل شده است (National Archives, 2022). اهمیت و پیچیدگی آثار تصمیمات سیاست خارجی موجب می‌شود، برای ارزیابی آنها از استانداردها و سازوکارهای متفاوتی استفاده شود.

اگرچه برآورد هزینه‌های احتمالی تصمیمات در همه بخش‌های دولت مهم است، اما در بخش روابط خارجی و خصوصاً انجام بعضی اقدامات پرریسک مثل ورود به جنگ اهمیت بیشتری می‌یابد. بسیاری از جنگ‌ها پیامدهای ناخواسته‌ای دارند که مورد غفلت تصمیم‌گیران قرار می‌گیرند. برای مثال، حمله سال ۲۰۰۳ آمریکا علیه عراق - که با برآورد ناصحیح دستگاه اطلاعاتی آمریکا درباره وضعیت سلاح‌های کشتار جمعی در عراق انجام شد - با وجود دستاوردهای مثبتی که برای آمریکا داشت، تبعات پرهزینه‌ای نیز به جا گذاشت که قبلاً مورد توجه قرار نگرفته بود. از جمله اینکه جنگ ضمن حذف یکی از دشمنان ایران، باعث نفوذ گسترده آن در عراق پس از صدام حسین و به چالش کشیدن نفوذ منطقه‌ای آمریکا شد (Hausken, 2016: 464-465).

محاسبه سود و زیان تصمیمات سیاست خارجی کار پیچیده‌ای است. هزینه‌های فراسرمینی برخی دولت‌ها تحت تأثیر شدید ارزش‌های ایدئولوژیک آنها قرار دارد که کار برآورد هزینه‌ها را پیچیده‌تر می‌کند. مثال جالب توجه در این باره حمایت از حقوق بشر است که در سیاست خارجی بعضی دولت‌ها نقش مهمی دارد. سیاست دولت‌ها در حمایت از حقوق بشر بیشتر اوقات به عنوان یک سیاست کم‌اثر یا ناکارآمد مورد انتقاد قرار می‌گیرد. بعضی حمایت از حقوق بشر را در واقع سیاستی گران و فاقد توجیه اقتصادی ارزیابی می‌کنند. در مقابل، گروه دیگری تأکید می‌کنند که ارزش حقوق بشر فراتر از آن است که با معیارهای مادی ارزیابی شود (Aceves, 2018: 436-449).

فارغ از دشواری محاسبه هزینه‌ها و منافع سیاست خارجی، نکته مهم دیگری که عقلانیت سیاست‌ها و اقدامات دولت‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، فرایند تصمیم‌گیری در سیاست خارجی است. با فرض اینکه امکان محاسبه هزینه‌ها و منافع سیاست خارجی فراهم شود، معلوم نیست تصمیم‌سازان بر اساس آن عمل کنند. سیاست خارجی عرصه‌ای است که در آن بازیگران متعددی از جمله مقامات دولت، احزاب سیاسی، گروه‌های ذی‌نفوذ، سیاستمداران، فعالان اقتصادی، مالیات دهندگان، و طرف‌های ثالث امکان تأثیرگذاری دارند. این بازیگران برای ارزش‌های مختلفی نظیر منافع اقتصادی، منافع امنیتی،

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۲۵

اعتبار بین‌المللی، و حقوق بشر وزن‌های متفاوتی قائل هستند (Hausken, 2016: 466). تلاش بازیگران برای تأثیر بر تصمیمات دولت ضرورتاً بر اساس منافع ملی نیست و چه بسا منافع حزبی، و صنفی، بانندی، و شخصی اهمیت بیشتری داشته باشند. در نتیجه تعامل و رقابت بازیگران مختلف برای تأثیرگذاری بر سیاست خارجی، ممکن است تصمیماتی اتخاذ شوند که از نگاه بسیاری غیرعقلانی به حساب بیایند.

اشتباهات استراتژیک در سیاست خارجی دولت‌ها محدود به اقدامات پرهزینه ملموسی مثل ورود به جنگ نیست. بعضی اقدامات زمان صلح نیز ممکن است نسبت هزینه‌های پیش‌بینی نشده را به منافع بسیار سنگین‌تر کند. با مطالعه تاریخ روابط خارجی دولت‌ها از جمله قدرت‌های بزرگ می‌توان به موارد متعددی از تصمیمات پرهزینه و کم‌بازده برخورد. جنگ سرد دوره پرهزینه‌ای برای آمریکا بود. اما واقعیت این است که سیاست‌های آمریکا در شکل‌گیری این دوره تأثیر داشت. برای واشنگتن این امکان نیز وجود داشت که برای مهار شوروی از یک دیپلماسی مسالمت‌جویانه استفاده کند. تنش‌زدایی موفق با چین کمونیست در دهه ۱۹۷۰ نشان داد که برای مهار کمونیسم شوروی هم احتمالاً راه‌های کم‌هزینه‌تری فراهم بود. تصمیم‌گیران آمریکا حتی اگر سناریوی فروپاشی شوروی را گریزناپذیر می‌دیدند، می‌توانستند خیلی زودتر با چین تنش‌زدایی کرده و از آن برای مهار مؤثرتر و تسریع فروپاشی شوروی استفاده کنند. چنین سوء محاسباتی در دوره پس از جنگ سرد نیز تکرار شده است. آمریکا برای جلوگیری از خطر احتمالی چین و کره شمالی، به اتحاد با ژاپن، کره جنوبی، و تایوان ادامه داد؛ سیاستی که با سواری مجانی متحدان آسیایی همراه بوده است. این سیاست در هسته‌ای شدن کره شمالی و تحرکات ضدآمریکایی چین مؤثر بود. در خاورمیانه، حمایت کم‌نظیر آمریکا از اسرائیل انواع پیامدهای منفی ناخواسته مثل خشم مسلمانان از آمریکا و رشد رادیکالیسم ضدآمریکایی را در منطقه در پی داشته است. در اروپا نیز سیاست گسترش ناتو روسیه را در تخصیص با اروپا و حمله به اوکراین مصمم کرد (Kelly, 2014).

انباشت فزاینده هزینه‌ها ممکن است کشور را تا مرحله بی‌ثباتی، شکست در جنگ، و یا فروپاشی سوق دهد. بنابراین، کنترل و حداقل‌سازی هزینه‌های سیاست خارجی ضرورتی استراتژیک برای دولت‌هاست. البته این کار ممکن است با موانع و دشواری‌های مختلفی همراه باشد. در بعضی موقعیت‌ها، هزینه‌های تحمیل شده بر یک دولت نه نتیجه اشتباه و غفلت تصمیم‌گیران داخلی، بلکه نتیجه فشار آگاهانه بازیگران خارجی است که خواهان

هدایت سیاست‌های آن دولت در مسیر مطلوب خویش هستند. روابط بین‌الملل عرصه‌ای است که در آن دولت‌ها به انحاء مختلف و با انگیزه‌های مختلف بر همدیگر هزینه تحمیل می‌کنند. تحمیل هزینه ضرورتاً از سوی بازیگران متخاصم یا رقیب صورت نمی‌گیرد. درخواست‌ها یا فشارهای هزینه‌ساز بعضاً از سوی دولت‌های دوست یا متحد انجام می‌شود. در جنگ جهانی دوم، ایتالیا باینکه نزدیکترین متحد آلمان نازی بود، در عمل به صورت یک بار مسئولیت برای آن عمل می‌کرد. فشار نظامی ناشی از ضعف و ناکارآمدی نیروهای ایتالیا برای ارتش آلمان فرساینده بود (رک: Knox, 2000).

اتخاذ یک سیاست خارجی بهینه مستلزم نگاهی جامع‌الاطراف به آثار و پیامدهای متعدد کوتاه مدت و بلندمدت آن است. در جهان کنونی، هیچ کشوری امکان پیشرفت، توسعه، و قدرتمندی در وضعیت انزوا ندارد. با این حال، هر انتخابی آثار و پیامدهای خاص خود را دارد. هر ملتی ممکن است اهداف و آرمان‌های متعددی برای آینده خود داشته باشد. اما هماهنگ‌سازی آنها با فرصت‌ها و محدودیت‌های محیط بین‌المللی اهمیت کلیدی دارد. تأکید بر آرمان‌های دشوار یا اتخاذ سیاست‌ها و استراتژی‌های پرهزینه برای دستیابی به آرمان‌ها ممکن است کشور را بیش از پیش از آینده مطلوبش دورتر کند.

۳. هزینه‌های فراسرزمینی و جابجایی قدرت‌های بزرگ

عوامل و نحوه ظهور و افول قدرت‌های بزرگ یکی از موضوعات بسیار مهم در ادبیات نظری روابط بین‌الملل است. از زمان آغاز عصر دولت-ملت‌ها تاکنون، تعدادی از کشورها از امکان نقش‌آفرینی به عنوان یک قدرت جهانی برخوردار بوده‌اند. اگرچه سرنوشت آنها متفاوت بوده، اما همگی پس از دستیابی به جایگاه قدرت جهانی کم و بیش در معرض افول قرار گرفته‌اند. سطح افول آنها متفاوت بوده است. در حالی که بعضی مثل اسپانیای سده هفدهم یا اتریش سده نوزدهم با تنزل به سطح یک قدرت منطقه‌ای یا حتی پایین‌تر مواجه شدند، بعضی دیگر مثل فرانسه و بریتانیا با وجود تحمل فشارها توانستند مجدداً جایگاه خود را در سطحی نزدیک به قدرت‌های جهانی بازبندند. تحقیقات درباره فرایند خیزش و افول قدرت‌ها نشان می‌دهد وضعیت موازنه بین منافع و هزینه‌های فراسرزمینی در روابط خارجی قدرت‌های بزرگ یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر جابجایی آنها بوده است.

تغییر توازن به زیان منافع در روابط خارجی قدرت‌های بزرگ فرایند پیچیده‌ای است. عوامل مختلفی دست به دست هم داده و سبب می‌شوند یک قدرت بزرگ در مسیر ناکامی،

زیان فزاینده، و افول قرار گرفته و خود را در برابر رقیب یا رقبای نوظهوری ببینند که به طرز خیره‌کننده‌ای در مسیر موفقیت، رشد، و خیزش قرار گرفته‌اند. مفهوم افول‌گرایی (declinism) که در ادبیات برخی متفکران روابط بین‌الملل مورد استفاده قرار گرفته، به اندیشه‌ای اشاره دارد که به دوام همیشگی برتری قدرت بدین است و قدرت بزرگ را پس از دوره رشد و اوج، در معرض تنزل موقعیت می‌بیند. طبق این باور، افول قدرت بزرگ در برابر رقبا دیر یا زود رخ خواهد داد و امکان بازسازی یا تطویل آن اگر ناممکن نباشد، حداقل بسیار دشوار است. افول‌گرایی در ادبیات نظری روابط بین‌الملل مفهوم جاافتاده‌ای است. بعضی تئوری‌ها تاریخ روابط بین‌الملل را به صورت تاریخ کشاکش میان قدرت‌های بزرگ به تصویر می‌کشند؛ کشاکشی که بارها به افول قدرت‌های در اوج و خیزش قدرت‌های جدید به جابجایی قدرت در سیستم بین‌الملل منجر شده است.

بعضی متفکران روابط بین‌الملل با تکیه بر مطالعه و پژوهش درباره تحولات سیستم بین‌الملل طی سده‌های اخیر، از جابجایی چرخه‌های قدرت‌های بزرگ در آن صحبت کرده‌اند. طبق رویکرد رئالیسم، چرخه قدرت نتیجه تغییرات در قدرت نسبی است. دولت‌ها درباره رشد عناصر قدرت مطلق خود از جمله توانمندی‌های اقتصادی و نظامی اطلاعات کافی دارند. اما رشد قدرت مطلق ممکن است به شدت گمراه‌کننده باشد. درست در همان دوره‌ای که یک دولت قدرت مطلق خود در حال رشد تحسین‌کننده می‌بیند، این امکان وجود دارد که از نظر قدرت نسبی - که معمولاً اطلاعات دقیقی درباره آن در دسترس نیست - در حال افول باشد (Doran, 2012: 76).

تئوری چرخه قدرت (power cycle theory) در تبیین فراز و فرود قدرت و جابجایی میان قدرت‌های بزرگ بیشتر بر سیاست خارجی و موقعیت قدرت کشورها در ارتباط با کشورهای دیگر توجه دارد تا سیاست و تحولات داخلی. برای شناخت موقعیت قدرت کشورها باید به چهار جنبه اساسی قدرت ملی به شرح زیر، چنانکه ویلیام لانمن توضیح داده (Lahneman, 2003)، توجه کرد:

الف) نقش نسبی (ascribed role): جنبه نسبی قدرت به وضعیت شهرت و تصویر بین‌المللی یک کشور یا برداشت دیگران از این کشور و رفتارهایش اشاره دارد. این جنبه قدرت مشخص می‌کند که پرستیژ و جذابیت بین‌المللی یک کشور چه وضعیتی دارد.

ب) **نقش اعلامی:** برخلاف نقش نسبی، نقش اعلامی قدرت توضیح می‌دهد که یک کشور ترجیح می‌دهد چگونه توسط دیگران دیده شده و چه نقشی را در محیط بین‌المللی ارائه کند. دولت‌ها با نحوه واکنش به تحولات بین‌المللی نقش مطلوب خود را ابراز می‌کنند.

ج) **قدرت عملیاتی:** قدرت عملیاتی دولت‌ها تعیین می‌کند که آنها تا چه حدی امکان تأثیرگذاری بر تصمیمات بین‌المللی دارند. این مفهوم قدرت از مؤلفه‌هایی شامل توانمندی نظامی، شرایط جغرافیایی، توان دیپلماتیک، و توان سرویس‌های اطلاعاتی تشکیل می‌شود.

د) **قدرت ساختاری:** قدرت ساختاری در اینجا به ظرفیت اقتصادی کشورها اشاره دارد که به عنوان یک مؤلفه زیربنایی قدرت سخت، قوام‌یابی قدرت کشورها را میسر می‌کند. تولید ناخالص داخلی، بهره‌وری، درآمد سرانه، نرخ ارز، و برابری قدرت خرید از جمله شاخص‌های مهم سنجش قدرت ساختاری هستند (Hülser, 2013: 9-10).

در حالی که دو مؤلفه اول جنبه ذهنی و معنایی دارند، مؤلفه‌های سوم و چهارم عینی بوده و قدرت سخت را انعکاس می‌دهند. چرخه قدرت زمانی رخ می‌دهد که مؤلفه‌های مذکور در قدرت ملی مرحله به مرحله دستخوش تغییر می‌شوند. البته منطق ثابت و یکدستی درباره نحوه جابجایی قدرت‌های بزرگ طی سده‌های اخیر وجود نداشته است. اما روند ضعیف شدن نسبی در برابر رقبا معمولاً از عناصر قدرت سخت شروع شده و تدریجاً نقش‌ها و ذهنیت‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بعضاً، قدرت‌های بزرگ با وجود تضعیف نسبی در عناصر سخت قدرت ملی همچنان به ادامه نقش گذشته خویش اصرار می‌ورزند. این سیاست در صورت عدم بازیابی قدرت از دست رفته پایدار نخواهد بود.

ظهور قدرت بزرگ، طبق تئوری نئورئالیستی روابط بین‌الملل، یک پدیده ساختاری است. تعامل دو متغیر شامل «رشد متفاوت و متغیر در قدرت دولت‌ها» و «آناشری» موجب می‌شود دولت‌های مستعد از امکان بهبود قدرت نسبی و غلبه بر قدرت‌های برتر برخوردار شوند. اگرچه ظهور قدرت بزرگ تحت تأثیر عوامل ساختاری شکل می‌گیرد، اما پذیرش نقش قدرت برتر و نهایی شدن جابجایی از اقدامات سطح واحد ناشی می‌شود. قدرت در حال ظهور می‌تواند بین دو گزینه کنار آمدن با وضع موجود یا تغییر آن انتخاب کند. با این حال، چنین آزادی عملی باز به دلیل عوامل ساختاری محدود می‌شود، چراکه اگر قدرت در

حال ظهور گزینه برتری و تغییر وضع موجود را نپذیرد، خود در معرض فشار و تنبیه خواهد بود. بنابراین، احتمال ادامه وضع موجود کاهش می‌یابد (Layne, 1993: 9-10).

محققان مختلفی از جمله رابرت گیلپین، پل کندی، جورج مدلسکی، و ایمانوئل والرشتاین درباره سازوکار و مسائل جابجایی میان قدرت‌های بزرگ پژوهش کرده‌اند. برای نمونه، از نظر گیلپین (Gilpin, 1981)، دولت‌ها درگیر محاسبه سود و زیان سیاست‌های مختلفی هستند که پیش رو دارند. برای قدرت‌های خواهان تغییر در سیستم بین‌الملل، هرچه سود یا فایده پیش‌بینی شده تغییر بر هزینه‌ها بچربد، انگیزه اقدام عملی برای تغییر بیشتر خواهد شد. در صورتی که قدرت‌های مسلط در حفظ وضع موجود سیستم ناتوان شوند، عدم تعادل ایجاد می‌شود. قدرت‌های در حال افول با چند انتخاب عمده مواجه هستند: الف) تلاش در جهت بازیابی توانمندی‌های خود برای مهار قدرت در حال صعود، ب) کاهش تعهدات و پذیرش رضایتمندانه تغییر شرایط، و ج) ورود در اتحاد یا ترتیبات دیگری با سایر قدرت‌ها، و د) امتیازدهی به قدرت‌های در حال صعود. تغییر در سیستم نهایتاً رخ خواهد داد. به نظر گیلپین، ابزار اصلی حل و فصل عدم تعادل در طول تاریخ، جنگ بوده که معمولاً به توزیع مجدد قدرت میان فاتحان و مغلوبان منجر شده است (به نقل از: دوئرتی و فالتزگراف، ۱۳۷۶: ۲۰۱-۱۹۸).

گیلپین از یک وضعیت معمایی یا متناقض صحبت می‌کند که قدرت‌های بزرگ با آن مواجه شده و در برابر واقعیت چرخه قدرت قرار می‌گیرند. وی به مجموعه‌ای از انگیزه‌ها از جمله فشار جمعیتی، منافع اقتصادی، و امنیت بیشتر اشاره می‌کند که ممکن است یک قدرت با توانمندی‌های بالا خصوصاً ابرقدرت هژمون را به توسعه‌طلبی تحریک کنند. هژمونی مستعد بی‌ثباتی است، چراکه هزینه‌های حفظ آن سریع‌تر از ظرفیت اقتصادی موجود افزایش می‌یابد. جدای از هزینه‌های امنیتی، مسأله دشواری حفظ برتری اقتصادی و تکنولوژیک وجود دارد. در جهان مدرن، بازار جهانی میل به گسترش دارد. حتی اگر هژمون به افزایش توانمندی‌های خود ادامه دهد، دیگران قوی‌تر می‌شوند و هزینه مقاومت در برابر آن بالاست. به علاوه، هژمونی در داخل، انتظاراتی مبنی بر تداوم برتری و احساس استحقاق ثروت و رفاه بیشتر ایجاد می‌کند که موجب مصرف بیشتر می‌شود. مجموع این شرایط، فضا را برای افول قدرت هژمونیک تسهیل می‌کند (به نقل از: Richardson, 1991: 72-73).

قدرت‌های بزرگ خواه ناخواه درگیر برنامه‌هایی می‌شوند که شدیداً هزینه‌زا هستند. آنها نمی‌توانند به تحولات جهان پیرامون خویش بی‌تفاوت شده و راه انزوا در پیش گیرند،

چراکه رقبا در مسیر رشد قرار داشته و تهدیداتشان رو به افزایش است. به ویژه، در جهان مدرن که رقابت فراگیری بر سر منافع اقتصادی در جریان است، انزوا ناممکن شده است. بنابراین، دخالت، رقابت، و اعمال قدرت امری گریزناپذیر است. فضای دوستی و همکاری در روابط بین‌الملل قابل اعتماد نیست. چنانکه جوزف گریکو استدلال کرده، دولت‌ها در جهان رئالیستی ممکن است متحدان و دوستان قدرتمندی داشته باشند، اما از آنجاکه نگران احتمال تبدیل شدن متحدان و دوستان امروز به رقبا و دشمنان فردا هستند، در همکاری با دیگران احتیاط کرده و حتی‌الامکان از هر نوع همکاری که اسباب رشد سریع‌تر قدرت آنها را نسبت به خود فراهم کند، پرهیز خواهند کرد (گریکو، ۱۳۸۵).

تاریخ روابط بین‌الملل مدرن گواه روشنی بر واقعیت تغییرات پی‌درپی در توزیع توانمندی کشورها، ظهور قدرت‌های جدید، چرخه قدرت، و تغییر در آرایش بازیگران سیستم بین‌الملل است. از سده شانزدهم تاکنون، تعدادی از کشورها - عمدتاً از جهان غرب - به موقعیت قدرت‌های بزرگ مسلط بر جهان دست یافته‌اند. چرخه‌های قدرت غالباً با جنگ‌های بزرگ همراه بوده‌اند. این جنگ‌ها لزوماً به پیروزی و صعود قدرت اصلی ناراضی و چالشگر نظم موجود منجر نشده‌اند. البته جنگ شرط گریزناپذیر چرخه قدرت نیست. پایان نظم دوقطبی سده بیستم با فروپاشی اتحاد شوروی و صعود آمریکا به موقعیت بزرگترین قدرت جهان اتفاق افتاد. قدرت‌های مسلط هر دوره عموماً سیاست‌های پرهزینه‌ای را برای حفظ یا تحکیم نظم بین‌المللی موجود به اجرا می‌گذاشتند.

درباره اینکه در خیزش و افول قدرت‌های بزرگ چه عواملی دخالت دارند و به ویژه، سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ چه تأثیری بر تغییر موقعیت قدرت آنها می‌گذارند، پژوهش‌های مختلفی به عمل آمده است. یکی از مشهورترین کسانی که کارهای پژوهشی‌اش در این باره مورد توجه جهانی قرار داشته، پل کندی، مورخ و صاحب‌نظر تاریخ روابط بین‌الملل است. تئوری کندی به نحو قابل توجهی تحت تأثیر نظرات گیلپین قرار دارد. دو گفتار بعدی، به بررسی ایده کندی و همچنین نقد و ارزیابی آن اختصاص دارد.

۴. روایت کندی درباره چرخه قدرت‌های بزرگ

کار پژوهشی مشهور کندی و معرف اصلی دیدگاه وی درباره نحوه جابجایی قدرت‌های بزرگ طی سده‌های اخیر کتاب ظهور و سقوط قدرت‌های بزرگ: تغییر اقتصادی و

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۳۱

کشاکش نظامی از سال ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ است که اولین بار در سال ۱۹۸۷ به انتشار رسید (Kennedy, 1987). تئوری گیلپین درباره افول هژمونیک را می‌توان به عنوان یک زیربنای نظری برای اثر کندی قلمداد کرد. کندی طی پژوهش مفصلی که درباره تعامل توانمندی اقتصادی و استراتژی نظامی قدرت‌های بزرگ از سده شانزدهم تا اواخر سده بیستم به عمل آورده، روی مفهوم «گسترش بیش از حد امپراتوری (imperial overstretch)» به مثابه محرک چرخه قدرت تأکید می‌کند. قدرت‌های بزرگ امپراتوری خود را به نحوی فراتر از قابلیت‌های اقتصادی-نظامی گسترش می‌دهند که نتیجه آن ورود در مسیر افول بوده است. کتاب کندی پس از انتشار، به سرعت توجه بسیاری از دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی جهان را به خود جلب کرد و به چندین زبان ترجمه شد. ترجمه فارسی آن در ایران اولین بار حدود پنج سال بعد، در سال ۱۳۷۱ به انتشار درآمد. در این گفتار، به خلاصه‌ای از محتوای فصول کتاب به شرح زیر پرداخته می‌شود.

در آغاز سده شانزدهم که اروپا گام‌های اولیه ورود به عصر مدرن را برمی‌داشت، اغلب کانون‌های قدرت سیاسی و اقتصادی جهان در شرق مستقر بودند. در میان آنها، چین از همه پیشرفته‌تر بود. در جهان اسلام، امپراتوری عثمانی بزرگترین قدرت در حال رشد به شمار می‌آمد در کنار آن، یک امپراتوری مغول‌تبار دیگر وجود داشت که از سال ۱۵۲۶ به مدت بیش از سه سده در شبه قاره هند حکومت کرد. ژاپن و روسیه دیگر قدرت‌های شرقی معروف در سده شانزدهم بودند. مجموعاً، در حالی که قدرت‌های شرقی طی دوره مذکور گرفتار محافظه‌کاری و عقب‌ماندگی بودند، در اروپا حرکت‌های نوینی برای رشد و پیشرفت جریان یافت.

طی سده‌های شانزدهم و هفدهم، در حالی که اروپا صحنه کشمکش رقبا بر سر قدرت بود، ترکیبی از واحدهای سیاسی که تحت حکومت سران اسپانیایی و اتریشی خاندان هابسبورگ قرار داشتند، در تلاش برای دستیابی به نفوذ سیاسی و مذهبی غالب در اروپا بودند. هابسبورگ در مقام یکی از پرنفوذترین خاندان‌های اروپا نقش مهمی در انتخاب امپراتوران امپراتوری مقدس روم و همچنین پادشاهان چند کشور اروپایی داشت. در سده شانزدهم، دو کانون مهم قدرت در اروپا یعنی اتریش و اسپانیا توسط هابسبورگ‌ها اداره می‌شد. در سده بعد، بلندپروازی این خاندان توسط ائتلافی از دولت‌های دیگر اروپا به ناکامی کشیده شد. علاوه بر منازعات مذهبی برآمده از اصلاحات دینی، عوامل مهم دیگری

در ناکامی هابسبورگ‌ها نقش داشتند که بیشترشان اقتصادی بودند. منابع مالی و نظامی عظیم برای تأمین نیازهای فزاینده این امپراتوری کافی نبودند.

در اواخر سده ۱۷ و اوایل سده ۱۸، بعضی دولت‌های اروپای غربی سیستم پیچیده پیشرفته‌ای برای بانکداری و اعتبار برپا کردند که به «انقلاب مالی» مشهور شده است. آمستردام بزرگترین مرکز مالی اروپا و جهان به شمار می‌آمد. منابع هلند بارها به فعالیت‌های جنگی بریتانیا یاری رساند. قدرت‌های اروپا بارها صف‌آرایی تشکیل دادند که در نهایت به جنگ هفت ساله در سال ۱۷۵۶ منتهی شد. این جنگ چنان فشار اقتصادی و اجتماعی بر قدرت‌های بزرگ وارد کرد که بیشتر رهبران بر داخل تمرکز کرده و از سیاست خارجی متهورانه رویگردان شدند. در این شرایط، آغاز انقلاب فرانسه در ۱۷۸۹ و جنگ‌های انقلاب فضای سیاست در اروپا را تغییر داد. کندی اقتصاد فرانسه نسبت به بریتانیا، رفتار غارتگرانه دولت ناپلئون در اراضی اشغالی، تلفات فزاینده جنگ، پرهیز ناپلئون از سازش، و گسترش بیش از حد و پرهزینه جنگ مجموعاً موجب تضعیف فرانسه در برابر دولت‌های ائتلافی شدند.

طی چند دهه پس از سقوط ناپلئون، رشد مداومی در اقتصاد جهان جریان داشت و پس از آغاز دهه ۱۸۴۰ به سمت یکپارچگی بیشتر در قالب شبکه‌ای از مناسبات مالی و تجاری با مرکزیت اروپای غربی خصوصاً بریتانیا حرکت کرد. سرآمد ملل غربی بریتانیا بود که در دوره سلطنت ملکه ویکتوریا به اوج برتری صنعتی و توسعه امپراتوری رسید. یک پنجم تجارت و دو پنجم تجارت محصولات صنعتی جهان در اختیار انگلیسی‌ها بود. قدرت بریتانیا با مؤلفه‌هایی نظیر بزرگترین نیروی دریایی جهان، امپراتوری مستعمراتی وسیع و عاری از رقیب قدرتمند، توان مالی، تولیدی، و تجاری بالا، و مرجعیت پولی بین‌المللی نمایان بود.

قدرت‌های دیگر اروپا شرایط متفاوتی داشتند. تلاش‌های مداوم و پرهزینه مترنخ برای مقابله با جنبش‌ها تدریجاً این امپراتوری را از نفس انداخت. پروس با اینکه در نیمه اول سده نوزدهم قدرت بالایی نداشت، اما پس از ۱۸۶۰ توانست رشد کرده و با غلبه بر اتریش و فرانسه از حالت درجه دوم خارج شود. روسیه در حالی که در جمع قدرت‌های بزرگ اروپا قرار داشت، اما به لحاظ اقتصادی و صنعتی از دیگران به نحو قابل توجهی عقب‌تر بود. آمریکا که پیش از آغاز جنگ داخلی به صورت یک گول اقتصادی درآمده بود، پس از جنگ به تقویت نظامی خود میل بیشتری یافت. فرانسه خود را بازسازی کرد و تدریجاً در

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۳۳

امور اروپا فعال‌تر شد. در چند دهه منتهی به جنگ جهانی اول، ناپایداری نظم بین‌المللی افزایش یافت. ایتالیا، ژاپن، و آلمان سه قدرت نسبتاً نرسیده این دوره بودند که در هر سه آنها نوعی هیجان درونی برای رقابت با قدرت‌های مستقر وجود داشت. در مقابل تغییرخواهان، سه قدرت جاافتاده شامل اتریش-هنگری، فرانسه، و بریتانیا برای حفظ و تحکیم موقعیت خود می‌کوشیدند؛ کشاکشی که به جنگ جهانی اول انجامید.

پیمان ۱۹۱۹ و رسای به جنگ بین آلمان و متفقین خاتمه داد و متحدان آلمان نیز پیمان‌های جداگانه‌ای با متفقین منعقد کردند. نقشه اروپا تغییر کرد و جمع جدیدی از دولت-ملت‌ها ظهور کردند. مغلوبین جنگ خصوصاً آلمان به شدت هدف تنبیه قرار گرفتند، طوری که حتی ژاپن بعضی جزایر متعلق به آلمان را در شمال استوا تصاحب کرد. دو مسأله غرامت‌های آلمان و دیون جنگی متفقین نه تنها روابط دول فاتح و مغلوب، بلکه روابط آمریکا با متفقین اروپایی سابق را هم تیره و تار کرده بود. در دهه ۱۹۳۰، موج جدیدی از اعتراض علیه وضع بین‌المللی موجود جریان داشت.

قدرت‌های بزرگ هر یک نقاط ضعف و قوت خاص خود را داشتند. ایتالیا به عنوان یک دولت بلندپرواز از یک اقتصاد آسیب‌پذیر رنج می‌برد. فاشیسم با تمایل به خودکفایی و حمایت‌گرایی رشد کشور را کند نگه داشته بود. ژاپن مثل ایتالیا به عنوان یک دولت مهاجم فعال بود. آلمان با وجود مصایب جنگ جهانی اول هنوز آن‌قدر ظرفیت اقتصادی و صنعتی داشت که به صورت بزرگترین قدرت اروپایی درآمد. اقتصاد آلمان با وجود پیشرفت‌هایی که در اواسط دهه ۱۹۳۰ کرد، یارای تحمل سطح بالای هزینه نظامی را نداشت. فرانسه در اوایل دهه ۱۹۳۰، پس از شوروی دومین ارتش نیرومند را در اختیار داشت. از ۱۹۳۳، اقتصاد فرانسه تنزل کرد و بر توان نظامی آن تأثیر گذاشت. بریتانیا با اینکه هنوز قدرت بزرگی بود و ظرفیت تولیدش به دو برابر توان صنعتی فرانسه می‌رسید، اما از نظر مقام و موضع جهانی نسبت به دو دهه پیش افت داشت. روسیه آماده جهش می‌شد، اما با اقتصاد بسته و حکومت خودکامه استالین مواجه بود. آمریکا با وجود منابع مالی فراوان و قدرت صنعتی خارق‌العاده به دلایلی از جمله بی‌میلی داخلی و تلاطم‌های اقتصادی، نفوذ سیاسی متناسبی در جهان نداشت. جنگ جهانی دوم در شرایطی آغاز شد که جامعه ملل در منع تجاوز قدرت‌ها ناتوان بود و سه دموکراسی غربی قادر به اقدام متحدانه نبودند.

پس از پایان جنگ، معلوم شد آمریکا و شوروی دست بالاتر پیدا کرده‌اند. موقعیت آمریکا به موقعیت بریتانیا در ۱۸۱۵ شباهت داشت. در دوره جنگ، آمریکا تنها قدرت

بزرگی بود که نه تنها فقیر نشد، بلکه بسیار ثروتمندتر گردید. این قدرت اقتصادی در نیرومندی نظامی هم بازتاب داشت. علاوه بر تسلیحات متعارف پیشرفته، تملک انحصاری بمب اتمی جایگاه منحصر به فردی به واشنگتن بخشیده بود. آمریکایی‌ها دیگر نمی‌توانستند در محدوده مرزها یا حتی نیمکره خود باقی بمانند. آنها خود را متعهد به ایجاد نظم با نهادها و سازمان‌های جدید کردند که برای سرمایه‌داری غرب مفید بود و می‌توانست در خدمت سیستم بین‌المللی قرار گیرد. سران شوروی سیاست رشد اجباری اقتصادی از منابع داخلی از سرگرفتند و علی‌رغم بعضی موفقیت‌ها از جمله در صنایع سنگین با سطح پایین زندگی مردم کنار آمدند. استالین پس از واقعه هیروشیما، لاورنتی بریا، رئیس پلیس مخفی خود را مسئول برنامه اتمی کرد که این برنامه در کمتر از پنج سال به نتیجه رسید. عطش روس‌ها برای توسعه نفوذ در جهان سبب شد آمریکایی‌ها مبارزه بی‌امانی علیه توسعه‌طلبی شوروی آغاز کنند.

طی چهار دهه پس از جنگ جهانی دوم، آهنگ رشد بی‌سابقه‌ای در جهان جریان یافت که به ویژه در تولید صنعتی نمود چشمگیری داشت. ژاپن شگفت‌انگیزترین تجربه نوسازی و رشد را تجربه کرد. در چین، با وجود عقب ماندگی کلی، حرکت‌های رو به جلویی رخ داد. سهم این کشور در تولید صنعتی ماشینی جهان تا سال ۱۹۸۰ به ۵ درصد رسید. اروپای غربی پس از ژاپن بالاترین سرعت رشد را داشت، اگرچه آهنگ رشد کشورهای این منطقه متفاوت بود. شوروی با اینکه در تلاش برای رقابت نظامی با آمریکا گام‌های موفقی برداشت، اما در حوزه اقتصادی و صنعتی عملکرد ضعیفی داشت. در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، سهم این کشور هم در تولید صنعتی ماشینی و هم تجارت جهانی رو به افزایش بود، اما بعداً اوضاع تغییر کرد. سهم آمریکا از تولید ناخالص ملی جهان سیر نزولی یافت. با این حال، آمریکا نظم بین‌المللی لیبرال را حفظ کرد و برتری بزرگی در برابر شوروی داشت.

جمع‌بندی نظری کتاب این است که قدرت نظامی مستلزم وجود ثروت کافی است و ثروت نیز از شالوده تولیدی شکوفا، وضع مالی سالم، و تکنولوژی برتر به دست می‌آید. البته کارایی نظامی به عوامل متعدد دیگری هم از جمله موقعیت جغرافیایی، روحیه ملی، توانایی‌های تاکتیکی، و فرماندهی وابسته است. با این حال، تمام جابه‌جایی‌های مهم در موازنه‌های قدرت نظامی جهان در پی تحولات در موازنه‌های تولیدی رخ داده‌اند. یک سازمان نظامی وسیع اگر فاقد پای‌بست محکم یعنی اقتصاد بارور ملی باشد، با خطر

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۳۵

فروپاشی روبه‌رو خواهد بود. هزینه‌های تسلیحاتی بالا ممکن است منابع را از دیگر گروه‌های جامعه به سوی خود برگردانده و از توانایی اقتصادی ملی برای رقابت تجاری با دیگر کشورها بکاهد. در سده بیستم، هزینه‌های دفاعی زیاد به مبارزه «توپ در برابر کره» دامن زده است.

یکی از شناخته‌ترین روندهای جهانی پیشرفت منطقه اقیانوس آرام است که احتمال تداوم دارد. چین با ورود به فرایند توسعه اقتصادی در حال سبک کردن فشارهای مادی بر خود است و در صورت تداوم، جایگاه آن کشور طی چند دهه متحول خواهد شد. ژاپن به مدد حمایت امنیتی آمریکا موفق شده منابع خویش را از مصارف کلان دفاعی به سمت رشد اقتصادی پایا هدایت کند. در برابر این رشد اقتصادی و تکنولوژیک درخشان و تلاش موفق برای افزایش صادرات، رقابت کشورهای تازه صنعتی شده آسیا مانند کره جنوبی، سنگاپور، تایوان، تایلند، و چین قرار دارد که ادامه رقابت را برای ژاپن دشوارتر می‌کند. جامعه اقتصادی اروپا در مقام یکی از پنج کانون قدرت اقتصادی - نظامی و همچنین بزرگترین واحد تجاری جهان گرفتار مسائلی است که افق آینده‌اش را مبهم می‌کنند. احتمالاً، وضع ژاپن و چین در جهان رو به بهتر شدن خواهد بود. اگر جامعه اقتصادی اروپا هماهنگ و یکپارچه کار کند، می‌تواند موقعیتش را بهبود بخشد.

آمریکا و شوروی روند کلی رو به افولی را تجربه می‌کنند. در شوروی، شکاف بزرگی بین اهداف و روش‌های دولت وجود دارد. مسکو باینکه منادی ضرورت افزایش بازدهی کشاورزی و صنعت بوده، اما با اشتراکی کردن و برنامه‌ریزی نسنجیده به این امکان پابند می‌زند. قدرت نظامی شوروی بالا اما رو به تنزل است. افول امپراتوری شوروی با ادامه وضع وجود جدی است. سهم آمریکا از قدرت جهانی طی چند دهه اخیر نسبتاً سریع‌تر از شوروی کاهش یافته است. این کشور مانند امپراتوری اسپانیا در حدود ۱۶۰۰ یا امپراتوری بریتانیا در حدود ۱۹۰۰ وارث رشته وسیعی از تعهدات استراتژیک شده و اکنون دستخوش خطر «گسترده‌گی بیش از حد امپراتوری» است. علی‌رغم بزرگی و تنوع اقتصاد آمریکا، فشار هزینه‌ای مسؤولیت‌های جهانگستر موجب می‌شود دورنما چندان خوشایند نباشد. به نظر می‌رسد آمریکا توان حفظ وضع کنونی خود را ندارد. هیچ جامعه‌ای از این امتیاز برخوردار نشده که برای همیشه پیشتاز باقی بماند، چراکه این امر مستلزم فریز کردن الگوی متفاوت نرخ‌های رشد، پیشرفت تکنولوژیک، و تحولات نظامی است. دولتمردان آمریکا باید ضمن

پذیرش واقعیت‌ها امور را به گونه‌ای اداره کنند که فرسایش نسبی موضع کشور به نرمی و آهستگی صورت گیرد.

۵. نقد و ارزیابی تئوری کندی

کندی پس از تحلیل عوامل عمده دخیل در فراز و فرود قدرت‌های بزرگ طی یک دوره زمانی پنج سده‌ای، جسورانه می‌کوشد چشم‌اندازی از وضعیت آینده ارائه دهد. تئوری وی به این تجویز استراتژیک ساده برای رهبران سیاسی ختم می‌شود که برای جلوگیری از افول قدرت ملی باید بین توانمندی اقتصادی و تعهدات استراتژیک تعادل برقرار شود. اقتصاد ملی باید بتواند ضمن توسعه فرایندهای تولیدی و پاسخ به نیازهای رفاهی کشور، از حفظ برتری توان نظامی و تعهدات استراتژیک فراملی کشور به صورت پایدار پشتیبانی کند. جنبه پیچیده قضیه این است که اگرچه فهم توصیه مذکور ساده به نظر می‌رسد، اما اجرایش دشوار و پرمنازع است.

نفوذ گسترده کتاب کندی در محافل علمی جهان با واکنش‌های گسترده به آن همراه بوده است. اگرچه امکان پرداختن به تمامی ارزیابی‌ها وجود ندارد، اما توجه به چند نکته انتقادی اساسی به شرح زیر حائز اهمیت است:

الف. افول‌گرایی و تحلیل چرخه‌ای قدرت: کندی تحولات قدرت در تاریخ روابط

بین‌الملل به صورت چرخه‌ای تحلیل می‌کند. هر چرخه دربردارنده توزیع قدرت یا نظمی است که ابتدا رو به تحکیم و تثبیت است و سپس پس از مدتی به مرحله تزلزل و بی‌ثباتی میل می‌کند. این فراز و فرود متأثر از صعود و افول قدرت‌های بزرگی است که در رأس سیاست بین‌الملل قرار دارند. تصور سرنوشت افول که با نوعی جبرانگاری درباره تحولات اجتماعی همراه است، مخالفان سرسختی دارد. یکی از متفکران منتقد این رویکرد که مشخصاً به کتاب کندی نیز واکنش انتقادی نشان داده، ساموئل هانتینگتون است که روایت افول آمریکا را بیشتر تحت تأثیر فضای روان‌شناسی آمریکایی - تقویت برداشت افول کشور در اواخر دوره دولت‌های آمریکا - می‌داند تا واقعیت قدرت آمریکایی. هانتینگتون تحلیل کندی مبنی بر روند انقباض در قدرت آمریکا را بر مبنای مفهوم «پارادوکس پیش‌بینی» به چالش می‌کشد. زمانی که مقامات تصمیم‌گیر کشور متوجه شوند تصمیماتشان به نتایج عمدتاً منفی و مخربی منجر خواهد شد، می‌توانند به منظور اجتناب از مواجهه شدن با آن نتایج،

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۳۷

تصمیمات خویش را اصلاح کنند. آمریکا ظرفیت‌هایی دارد که می‌تواند از آنها برای بهبود قدرت ملی و بقای جایگاه رهبری خود در جهان استفاده کند (Huntington, 1988).

ب. **تبیین ناقص تحولات اقتصادی:** کندی اگرچه مورخ مشهوری درباره تاریخ اقتصادی جهان است، اما شناخت محدودی درباره تحولات اقتصادی جهان دارد. اقتصاد جهان طی پانصد سال منتهی به سال ۲۰۰۰ تحولات پیچیده‌ای را پشت سر گذاشته است. این تحولات که در چندین مرحله رخ داده‌اند، تحت تأثیر متغیرهای متعددی قرار داشته‌اند. با وجود فراز و فرودهایی که در اقتصاد کشورها وجود داشته، سطح رفاه و توسعه اقتصادی در جهان پیشرفت‌های بزرگی کرده است. نگاه کندی به روند تحولات اقتصادی جهان جامع نیست. به نظر آنتونی گیدنز، کندی هیچ تلاشی برای تحلیل نیروهای محرک رشد و توسعه اقتصادی در طول دوره تاریخ مورد نظرش نمی‌کند. این نیروها مثل بسیاری از عوامل مرتبط دیگر، در یک «جعبه سیاه» قرار می‌گیرند و پژوهش درباره آنها به محققان دیگری که از توانایی لازم برخوردارند، سپرده می‌شود. بی‌توجهی به بسیاری از عوامل دخیل و تأثیرات آنها در یک چنین اثر فراگیری می‌تواند به تز اصلی محقق آسیب جدی وارد کند (Giddens et al., 1989: 330). به علاوه، شکوفایی و توسعه اقتصادی فرایندی است که در کشورهای مختلف با شرایط و فراز و نشیب‌های مختلفی مواجه بوده است. فرصت‌های پیش روی کشورها متعددند و کم و کیف استفاده از فرصت‌ها نیز به عوامل مختلفی بستگی دارد. هزینه نظامی اگرچه عموماً بر بودجه دولت فشار وارد می‌کند، اما لزوماً غیرمولد نیست.

ج. **کم‌توجهی به ابعاد غیراقتصادی توانمندی نظامی:** در حالی که تأثیر توان اقتصادی و صنعتی بر توان نظامی و نفوذ ژئوپلیتیک روشن است، عوامل دیگری نیز دخیلند که اهمیتشان در کار کندی کمتر حد واقعی، ارزیابی شده است. کارآمدی رهبران سیاسی، حمایت مردمی از حکومت، کارآمدی سازمان نظامی، شرایط جغرافیایی، مشخصات جمعیتی، روحیه ملی، ایدئولوژی سیاسی، و توان دیپلماتیک به ویژه در ائتلاف‌سازی از جمله عوامل مؤثر بر توانمندی نظامی هستند. برای مثال، یکی از عوامل مهم مؤثر بر قدرت آمریکا جغرافیای آن بوده است. فقدان همسایه قدرتمند و مهاجم باعث می‌شود آمریکا هزینه‌های دفاع از وطن با محوریت نیروی انسانی را

محدود کرده و با توسعه نیروهای دریایی و هوایی، ارتش خود را به مناطق دیگر جهان گسیل کند. این در حالیست که اروپا از نظر جغرافیایی به دلایلی چون نزدیکی به روسیه و منطقه بحران‌خیز خاورمیانه بسیار آسیب‌پذیرتر است. چین توسط کشورهای زیادی احاطه شده که برخی از آنها از نظر اقتصادی و جمعیتی بزرگ هستند و برخی هم سلاح هسته‌ای دارند. روسیه نیز در غرب خود اروپا و ناتو را دارد و در جنوب علاوه بر همسایگی چین باید با بی‌ثباتی ژئوپلیتیک در قفقاز و خاورمیانه کنار بیاید. به عنوان مثال دیگر، دیپلماسی ائتلاف‌ساز نیز تأثیر زیادی بر توان نظامی دارد. بر خورنداری آمریکا از متحدان ثروتمند و قدرتمند در مناطق مختلف جهان به این کشور قدرت بسیاری می‌دهد. در حالی که چین و روسیه از این حیث بسیار ضعیف‌ترند (Jaeger, 2022: 6). چنانکه تاریخ روابط بین‌الملل گواه است، ائتلاف‌ها در زمان جنگ میان قدرت‌های بزرگ نقش مهمی داشته‌اند. کندی اگرچه در لابلای مباحث خویش اشاراتی به بعضی عوامل غیراقتصادی کرده، اما وزن و جایگاه آنها را ناچیز قلمداد می‌کند.

د. تقلیل قدرت به عناصر سخت اقتصادی و نظامی: در تئوری کندی پیروزی از آن طرف‌هایی است که به لحاظ منابع مادی قدرت در وضع برتر قرار دارند. عوامل دیگری از جمله توانمندی سیستم سیاسی، نبوغ تصمیم‌گیران، مهارت‌های دیپلماتیک، ارزش‌های اجتماعی، و پتانسیل‌های هویتی دست‌کم گرفته شده‌اند. برای مثال، نحوه نگرش رهبران سیاسی به جهان اطراف و برداشت آنها از تحولات آینده تأثیر زیادی بر قدرت دارد. منشأ بعضی شکست‌های بزرگ، خطاهای رهبران و دیپلمات‌ها بوده تا ضعف اقتصادی و نظامی (Richardson, 1991: 75-76). در جنگ‌های جهانی اول و دوم، برداشت‌ها و محاسبات اشتباه آلمانی‌ها درباره روند جنگ و نحوه واکنش طرف مقابل به ویژه ائتلاف‌های شکل گرفته در طول جنگ، تأثیر انکارناپذیری در شکست نهایی کشورشان - علی‌رغم پیروزی‌های اولیه - داشت. نکته دیگر اینکه کشورها پتانسیل‌هایی در فرهنگ، جامعه، و مردم خود دارند که به فعلیت درآمدن آنها می‌تواند تأثیر زیادی در قدرت ملی به جا بگذارد. بنابراین، توجه به متغیرهای ارزشی و هویتی در تقویت یا تضعیف قدرت ملی بسیار مهم است. در پس رقابت اقتصادی، تکنولوژیک، و نظامی کشورها نیروهایی در داخل وجود دارند که انگیزه لازم را برای رقابت خلق می‌کنند. یک ملت صرفاً با مشاهده رشد

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۳۹

اقتصادی-صنعتی یا نظامی رقبا وارد رقابت با آنها نمی‌شود، بلکه ابتدا باید عوامل و انگیزه‌های داخلی رقابت فعال شوند. کشورها از نظر عوامل تاریخی، فرهنگی، و سیاسی که آنها را به انباشت و استفاده از قدرت تحریک می‌کنند، از هم تفاوت دارند. عوامل مذکور در طول زمان نیز تغییرپذیر هستند. آنها امکان تغییر یا اصلاح نهادهای ناکارآمد را فراهم می‌سازند. ملت‌ها در کنار رقابت اقتصادی، تکنولوژیک، و نظامی، از طریق تغییرات نهادی هم رقابت دارند. تغییرات مناسب‌تر و به‌موقع‌تر در آمریکا و اروپا سبب شد آنها عوامل افول را در حدى مهار کرده و زمینه تداوم هژمونی غرب را فراهم کنند. در مقابل، تأخیر و نقص در اصلاحات داخلی شوروی/روسیه و آسیا موجب شد آنها کم و بیش از غرب عقب مانده و فرایند رشد و صعود کند یا ناکاملی را تجربه کنند (Nau, 2001: 579-583).

ه. **روایت ناقص تحولات تاریخ:** یکی از جذابیت‌های اثر کندی این است که وی تحولات مربوط به فراز و فرود قدرت‌های بزرگ طی پنج سده را با قلمی روان در یک کتاب گزارش نموده و در آن تحلیل خویش درباره همبستگی بین جایگاه اقتصادی-صنعتی و قدرت نظامی و ژئوپلیتیک دولت‌ها را ارائه کرده است. اما به نظر می‌رسد در روایت مذکور اهمیت بعضی متغیرهای مهم نادیده گرفته شده است. در این روایت، تحولات اقتصادی و تکنولوژیک موتور اصلی تغییر در قدرت ملی کشورهاست. این در حالیست که عوامل دیگری از جمله تغییرات در شرایط اجتماعی و سیاسی منشأ تحولات بزرگی بوده‌اند. در این باره، گیدنز استدلال می‌کند که ساختارهای اجتماعی و سیستم‌های سیاسی ضمن اینکه تحت تأثیر تحولات اقتصادی و تکنولوژیک قرار دارند، خود مستقلاً بر آنها تأثیر می‌گذارند (Giddens et al., 1989: 330). کتاب کندی درباره اینکه چرا اسپانیای هابسبورگ جایگاه قدرتمند خود در اروپا و جهان را برای همیشه از دست داد و از صحنه رقابت قدرت‌های بزرگ کنار رفت، اما فرانسه و بریتانیا همچنان در مقام یکی از قدرت‌های بزرگ جهان باقی مانده‌اند، توضیح قانع‌کننده‌ای ندارد. نکته دیگر اینکه منطوق‌های جاری در تحولات دوره‌های گذشته ضرورتاً قابل تداوم در آینده نیستند.

و. **ساده‌انگاری هزینه‌های سیاست خارجی:** در تئوری کندی، سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ میل به پرهزینه شدن از طریق بیش‌تعهدی دارد و این فرایند نهایتاً موجب افول قدرت بزرگ فعلی و جایگزینی قدرت بزرگ مستعد می‌شود. چنانکه

قبلاً اشاره شد، تأکید بیش از حد کندی بر توانمندی‌های اقتصادی و نظامی باعث شده اهمیت عناصر قدرت نرم و تأثیر آنها بر دوام هژمونی - نظیر آنچه درباره ارزش‌های آمریکایی و گرایش جهانی به آنها مطرح است - دست کم گرفته شود. نکته دوم اینکه رهبران و تصمیم‌سازان سیاست خارجی نگاه یکدستی درباره تعهدات و هزینه‌های فراملی کشورشان ندارند. برای مثال، طی دهه‌های اخیر، برخی مقامات آمریکا با گرایش به مفاهیمی نظیر چندجانبه‌گرایی، ورود گزینشی (selective engagement) و دیپلماسی پیشگیرانه کوشیده‌اند ضمن تقویت قدرت نرم کشورشان هزینه‌های سیاست خارجی آن را کاهش دهند. یکی از رهبران واشنگتن که موضوع ضرورت عقب‌نشینی از تعهدات فراملی به منظور احیاء عظمت آمریکا را در کانون سیاست خارجی خویش قرار داد، دونالد ترامپ است. ترامپ مروج این تفکر بود که آمریکا باید از مخارج بی‌بازده به ویژه در سیاست خارجی پرهیز کند. وی در فوریه ۲۰۱۷ طی سخنانی ضمن انتقاد از ورود پرهزینه دولت‌های سابق در امور کشورهای دیگر علی‌رغم فرسایش زیرساخت‌های آمریکا گفت که اگر آمریکا راه مذاکره درست را برمی‌گزید و ۶ تریلیون دلاری را که در خاورمیانه خرج کرد، در داخل به کار می‌گرفت، می‌توانست دو بار و شاید سه بار کشور را بازسازی کند (Trump, 2017: 7). نکته مهم دیگر اینکه تصمیم‌گیران سیاست دفاعی و روابط خارجی ضرورتاً تابع منافع ملی نیستند. آنها ممکن است تحت تأثیر منافع شخصی یا سازمانی درباره افزایش و کاهش هزینه‌ها موضع‌گیری کنند. در دهه ۱۹۸۰، پروژه دولت میخائیل گورباچف برای اصلاحات اقتصادی معروف به پرسترویکا به دلیل مقاومت گروه‌های ذی‌نفع قدرتمند به ویژه ارتش و کاگب که نگران کاهش بودجه خود بودند، به شکست انجامید. در حالی که چین کمونیست به رهبری دنگ شیائوپینگ موفق شد با اصلاحات اقتصادی و سیاسی راه صعود کشور به جرگه قدرت‌های بزرگ را هموار کند (میلر، ۱۴۰۲: ۲۱۵-۲۱۲). بنابراین، نگاه کندی به عوامل و سازوکارهای افزایش یا کاهش هزینه‌های سیاست خارجی جامع نیست.

عصاره نکات انتقادی فوق‌الذکر این است که در تئوری چرخه قدرت کندی بعضی متغیرهای مهم و تأثیرگذار در تحولات قدرت دیده نشده‌اند و در نتیجه، پیش‌بینی وی درباره آینده جایجایی قدرت‌های بزرگ اعتبار لازم را ندارد. بسیاری از انتقادات مذکور علیه مکتب رئالیسم و خصوصاً تئوری متفکران ساختارگرایی مکتب از جمله کنت والتز و رابرت

گیلپین نیز طرح شده است (Richardson, 1991). به علاوه، بخشی از انتقادات نیز به دلیل تحلیل چرخه‌های تحولات قدرت در سیاست بین‌الملل است که در چارچوب آن‌کندی متأثر از تئوری‌های چرخه‌گرا و متفکران جبرگرا و بدبین به آینده از جمله فیلسوف تاریخ مشهور، اسوالد اشپنگلر معرفی شده است (Porter, 2015).

با وجود انتقادات متعدد، کار‌کنندی نقاط قوت و مزایای خاص خود را دارد که کم و بیش مورد تأیید بسیاری از منتقدان نیز بوده است. با اینکه پیش‌بینی افول قدرت آمریکا مطابق با آنچه در کتاب بیان شده، رخ نداده، اما به نظر می‌رسد تبیین نسبتاً درستی از جهت‌گیری کلی تحولات جهان به ویژه موضوع انتقال قدرت از غرب به شرق ارائه شده است. مهمتر از همه، تبیین‌کنندی درباره هزینه‌های فرساینده سیاست خارجی جالب توجه بوده است. وی تأکید دارد که قدرت‌های بزرگ در معرض گرفتاری در تله‌ای تحت عنوان «گسترش بیش از حد امپراتوری» قرار دارند. افزایش دخالت‌ها و تعهدات فراسرزمینی اگرچه نشانه قدرت است، اما در عین حال به مثابه مقدمه‌ای برای افول قدرت عمل می‌کند. افزایش سهم توپ در برابر کره ضمن اینکه اقتصاد ملی را در تنگنا قرار می‌دهد، صدمات بزرگی بر قدرت و امنیت ملی وارد می‌کند. تحولات آمریکا طی چند دهه اخیر علی‌الخصوص تلاش دولت برای پرهیز از فعالیت‌های پرهزینه در جهان خارج و کاهش سهم هزینه‌های امنیتی-نظامی از تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد آمریکایی‌ها با وجود اینکه همچنان بزرگترین اقتصاد جهان را دارند، اما خطر گرفتاری در دام هزینه‌های سیاست خارجی را جدی می‌دانسته و برای رهایی از آن تلاش می‌کنند. کنندی تأیید می‌کند که آمریکا توانمندی‌های خاص خود را دارد، اما با این حال آن را در مسیر افول با شرایط خاص خود قلمداد می‌کند. گریزناپذیری افول نکته‌ای است که وی را هدف حمله منتقدان قرار داده است (Richardson, 1991: 73-74).

بخشی از نواقص مورد تأکید منتقدان، نتیجه انتخاب چارچوب زمانی و مکانی وسیع و در عین حال اتخاذ یک رویکرد نظری ممسکانه توسط محقق است. دوره زمانی انتخاب شده پانصد سال است که در آن قرار است تحولات قدرت در تعدادی از کشورهای قدرتمند مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. واضح است که انعکاس کامل کلیه متغیرها و رویدادهای مرتبط با صعود و افول قدرت‌های بزرگ در یک کتاب حدوداً ۷۰۰ صفحه‌ای دشوار و شاید ناممکن باشد. از سوی دیگر، نویسنده با رویکردی رئالیستی می‌کوشد فراز و فرود و جابجایی قدرت‌های بزرگ را با چند متغیر مهم تبیین کند. تئوری رئالیستی روابط

بین‌الملل محدودیت‌هایی دارد که اساساً پرداختن به جمعی از متغیرهای دیگر را نابجا می‌کند. بنابراین، در تحلیل تحولات قدرت طی پانصد سال منتهی به سال ۲۰۰۰، آن بخش از متغیرهایی که از منظر رئالیستی بی‌تأثیر هستند، نادیده گرفته شده یا کم‌اهمیت انگاشته می‌شوند. با این حال، مزایای کار کندی نیز قابل توجه هستند. نفوذ گسترده کتاب در محافل علمی متعدد جهان می‌تواند نشانه‌ای از اعتبار بالای آن در میان دانشگاهیان به حساب آید.

۶. نتیجه‌گیری

شناخت و تحلیل هزینه‌های سیاست خارجی دولت‌ها از موضوعات مهمی است که به نظر می‌رسد در میان محققان حوزه سیاست خارجی آنچنانکه باید، مورد توجه نبوده است. دولت‌ها به ازای هر هدف یا منفعتی که خواهان تحصیل آن در عرصه سیاست خارجی هستند، باید هزینه‌هایی را متقبل شوند. بر این مبنای، سطح موفقیت هر سیاست خارجی علاوه بر بزرگی اهداف و منافع، به نسبت هزینه‌هایی بستگی دارد که در قبال آنها می‌پردازد. هزینه‌های سیاست خارجی بعضاً به قدری بر دوش قدرت‌های بزرگ سنگینی می‌کند که موجب عقب‌نشینی آنها از پیگیری اهداف و منافع بزرگ شده و حتی احتمال جابجایی قدرت‌های بزرگ را افزایش می‌دهد.

بعضی متفکران روابط بین‌الملل برآنند که قدرت‌های بزرگ به دلیل هزینه‌های فراسرزیمینی بالایی که در مسیر سیاست خارجی می‌پردازند، ناخواسته در فرایند افول و جابجایی قرار می‌گیرند. پل کندی (۱۹۸۷) با تحلیل چرخه‌ای جابجایی قدرت‌های بزرگ طی سده‌های اخیر به این نتیجه می‌رسد که سرنوشت افول و جابجایی برای قدرت‌های بزرگ گریزناپذیر است و این سرنوشت حتی برای آمریکا نیز قابل انتظار است. افزایش بیش از حد تعهدات و هزینه‌های فراسرزیمینی مقدمه‌ای برای کاهش نسبی توانمندی اقتصادی، قوای نظامی، و در مجموع قدرت ملی است. هزینه‌های سنگین سیاست خارجی باعث می‌شوند امور نظامی و ژئوپلیتیک در اولویت قرار گرفته و اقتصاد ملی تحت فشار قرار گیرد.

تئوری کندی از ابعاد مختلفی مورد نقادی قرار گرفته است. از جمله اینکه افول‌گرایی و تحلیل چرخه‌ای قدرت مبنای علمی چندان محکمی ندارد و اینکه در برداشت کندی از قدرت بیش از بر متغیرهای مادی و عناصر قدرت سخت تأکید شده است. چنین انتقاداتی به دیگر تئوری‌های رئالیستی چرخه قدرت‌های بزرگ نیز کم و بیش قابل تسری است. با

هزینه‌های سیاست خارجی و جابجایی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۴۳

این حال، تئوری‌های مذکور از جمله آنچه توسط کندی ارائه شده، همچنان نفوذ گسترده‌ای در محافل علمی جهان دارند و تأثیر هشدار دهنده آنها بر تصمیم‌گیران قدرت‌های بزرگ از جمله آمریکای معاصر انکارناپذیر به نظر می‌رسد. مقامات تصمیم‌گیر در قدرت‌های بزرگ کم و بیش به این واقعیت رسیده‌اند که قدرت زیاد اگرچه برای پیگیری اهداف و منافع ملی در جهان خارج تسهیل‌گر است، اما ممکن است برای جبران اشتباهات بزرگ و پرهزینه سیاست خارجی ناکافی باشد. قدرت زیاد حتی ممکن است اثر گمراه‌کننده داشته و دولت‌ها را به تصمیماتی تحریک کند که تبعات مخرب آن برای منافع ملی بسیار سنگین‌تر از فواید مورد انتظار است. هزینه‌های گزاف و فزاینده سیاست خارجی می‌توانند قدرت بزرگ را به سمت افول جایگاه و تسلیم در برابر ظهور قدرت جایگزین سوق دهند. دولت‌ها گاهی اوقات زمانی متوجه آوار شدن هزینه‌های تصمیمات اشتباه می‌شوند که راهی برای بازگشت وجود ندارد.

پی‌نوشت

۱. شایان ذکر است که هانتینگتون بعدها موضع بازتر و منعطف‌تری درباره افول‌گرایی اتخاذ کرد (رک: Huntington, 1999).

کتاب‌نامه

دوئرتی، جیمز و رابرت فالتزگراف (۱۳۷۶) *نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل*، ج. اول، ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی، چاپ دوم، تهران: قومس.

عجم‌اوغلو، دارون و جیمز ای. رابینسون (۱۳۹۳) *چرا ملت‌ها شکست می‌خورند؟ ریشه‌های قدرت، ثروت و فقر*، ترجمه محسن میردامادی و محمدحسین نعیمی‌پور، تهران: انتشارات روزنه.

کندی، پل (۱۳۹۹) *ظهور و سقوط قدرت‌های بزرگ: تحولات اقتصادی و کشمکش‌های نظامی در سال‌های ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰*، ترجمه محمد قائد، ناصر موفقیان، و اکبر تبریزی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

گریکو، جوزف ام. (۱۳۸۵) «اقتدارگرایی و محدودیت‌های همکاری: نقدی واقع‌گرا از نوترین نهادگرایی لیبرال» اندرو لینکلتر، تدوین، *مفاهیم اساسی در روابط بین‌الملل: جامعه و همکاری در روابط بین‌الملل*، ترجمه بهرام مستقیمی تهران: دفتر چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

۱۴۴ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۵، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۴

میلر، کریس (۱۴۰۲) تلاش برای نجات اقتصاد اتحاد شوروی: میخائیل گورباچف و سقوط اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، ترجمه زهرا کریمی موغاری و سید مقداد ضیاءتبار، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.

Aceves, William J. (2018) "Cost-Benefit Analysis and Human Rights" *St. John's Law Review*, Vol. 92, No. 3, 431-451.

Doran, Charles F. (Winter-Spring 2012) "Power Cycle Theory and the Ascendance of China: Peaceful or Stormy?" *SAIS Review*, Vol. 32, No. 1, 73-87.

Giddens, Anthony, Michael Mann, and Immanuel Wallerstein, Review Symposium (June 1989) "Comments on Paul Kennedy's The Rise and Fall of the Great Powers" *The British Journal of Sociology*, Vol. 40, No. 2, 328-340.

Gilpin, Robert (1981) *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Hausken, Kjell (2016) "Cost Benefit Analysis of War" *International Journal of Conflict Management*, Vol. 27, No. 4, 454-469.

Hülser, Sarah (August 2013) "Power Cycle Theory Reconsidered: Is China Going to Destabilize the Global Order?" *NFG Working Paper*, No. 6, Retrieved November 7, 2024, from: <https://refubium.fu-berlin.de/handle/fub188/18819?locale-attribute=en>.

Huntington, Samuel P. (March/April 1999) "The Lonely Superpower" *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, 35-49.

Huntington, Samuel P. (Winter 1988) "The U.S.: Decline or Renewal?" *Foreign Affairs*, Vol. 67, No. 2, 76-96.

Jaeger, Markus (April 2022) "The Economics of Great Power Competition: Why Germany Must Step Up on Defense" *DGAP Policy Brief*, No. 13. Retrieved November 22, 2024, from: https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/dgap-policy_brief-2022-13-en.pdf.

Kelly, Robert E. (April 07, 2014) "Unintended Consequences of US Alliances in Asia" *The Diplomat*, Retrieved October 2, 2024, from: <https://thediplomat.com/2014/04/unintended-consequences-of-us-alliances-in-asia/>.

Kennedy, Paul M. (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, New York: Random House.

Knox, MacGregor (2000) *Hitler's Italian Allies: Royal Armed Forces, Fascist Regime, and the War of 1940-1943*, Cambridge: Cambridge University Press.

Lahneman, William J. (2003) "Changing Power Cycles and Foreign Policy Role-Power Realignment: Asia, Europe, and North America" *International Political Science Review*, Vol. 24, No. 1, 97-111.

Layne, Christopher (Spring 1993) "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise" *International Security*, Vol. 17, No. 4, 5-51.

هزینه‌های سیاست خارجی و جایابی قدرت‌های بزرگ ... (عبداله قنبرلو) ۱۴۵

National Archives (2022) "Presidential Documents: Executive Order 12866 of September 30, 1993" *The National Archives and Records Administration (NARA)*, Retrieved October 5, 2024, from: www.archives.gov/files/federal-register/executive-orders/pdf/12866.pdf.

Nau, Henry R. (2001) "Why 'The Rise and Fall of the Great Powers' Was Wrong?" *Review of International Studies*, Vol. 27, No. 4, 579-592.

Porter, Patrick (June 17, 2015) "Was Paul Kennedy Right? American Decline 30 Years On" *War on the Rocks*, Retrieved April 2, 2024, from: <https://warontherocks.com/2015/06/was-paul-kennedy-right-american-decline-30-years-on/>.

Richardson, James L. (1991) "Paul Kennedy and International Relations Theory: A Comparison with Robert Gilpin," *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 45, No. 1, 70-77.

Trump, Donald J., speech (February 28, 2017) "First Speech to a Joint Session of Congress" *American Rhetoric*, Retrieved December 14, 2024, from: www.americanrhetoric.com/speeches/stateoftheunion2017.htm.

